

Portret van Theodorus Schrevelius

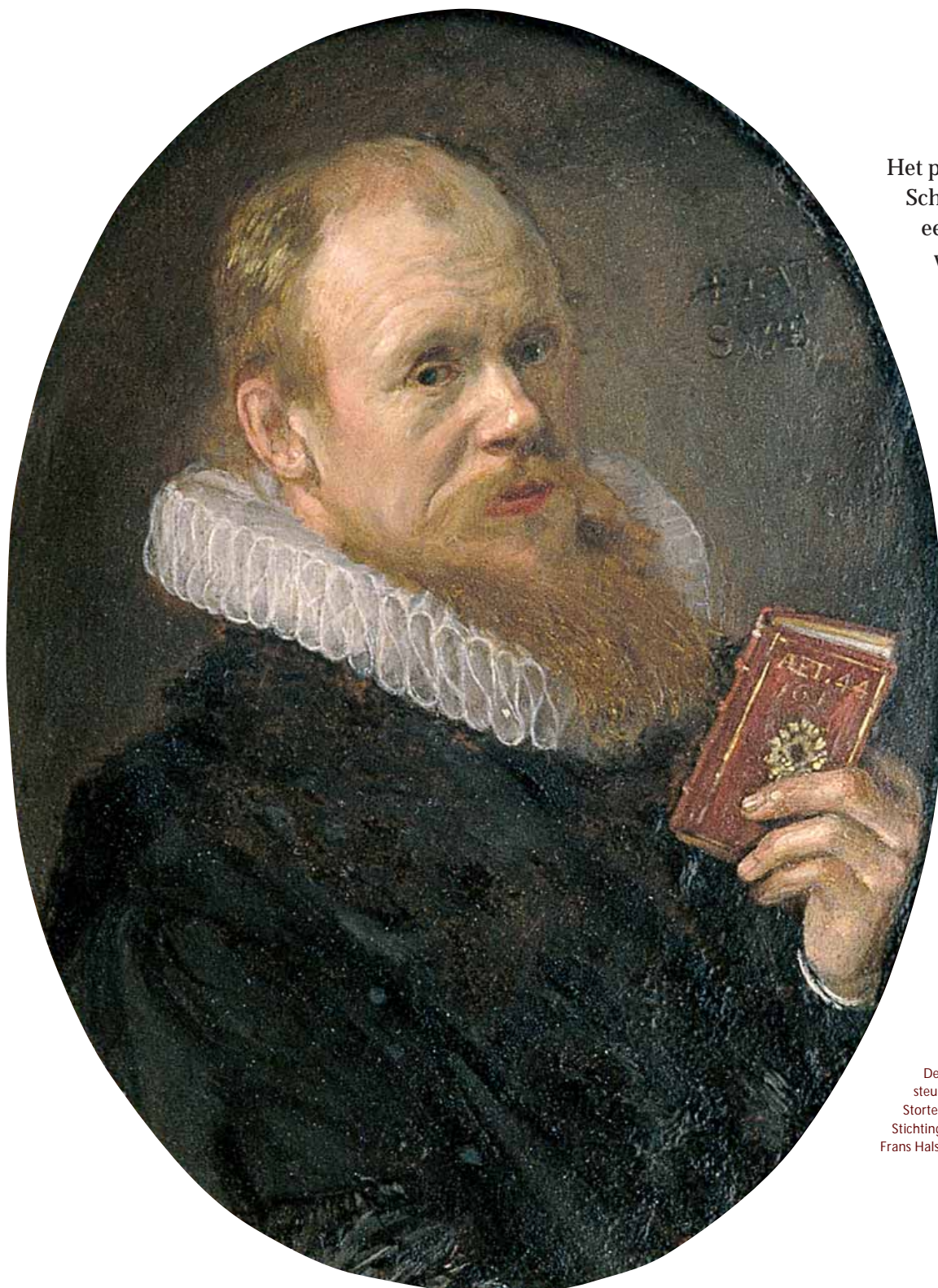
Frans Hals (Antwerpen 1582/83 – 1666 Haarlem)

Frans Hals Museum
Haarlem

1617. Olieverf op koper, 15,5 x 12 cm

Merken: opschrift boek AET.44/1617; rechtsboven AET/SVAE [...]

Herkomst: particuliere collectie

Het portretje van Theodorus Schrevelius door Frans Hals is een belangrijke aankoop voor het Frans Hals Museum. Het museum is weliswaar in bezit van acht groepsportretten, pendantportretten en een enkel portret (van Jacobus Zaffius) die door Frans Hals werden geschilderd, maar een miniatuurportret van zijn hand was nog niet aanwezig. Het is daarmee het twaalfde werk van deze meester in de museumcollectie. In andere Nederlandse musea bevinden zich geen miniatuurportretten van Hals. De aankoop is daarom tevens een belangrijke verrijking van het nationale kunstbezit.

De aankoop werd mogelijk gemaakt dankzij steun van de Vereniging Rembrandt (Fonds Stortenbeker), het VSBfonds, de Mondriaan Stichting, en de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum.

Portret van Theodorus Schrevelius
 Jacob Matham (1571-1631), naar Frans Hals
 1618. Gravure, 26,1 x 15,9 cm
 ATLAS VAN HET ARCHIEF VAN KENNEMERLAND, HAARLEM

waarvoor ze werden gemaakt – de promotie van het werk van de voorgestelde personen – vereiste een zo levensecht mogelijke weergave van de portretfiguur. Frans Hals was daarvoor de aangewezen specialist en werd daarom waarschijnlijk zo vaak voor dit werk gevraagd. Het portretje van Schrevelius is het vroegst bewaarde voorbeeld van de reeks portretjes. Het is een van de weinige werken van Hals die hij op koper schilderde. Een eerder voorbeeld, het portret van Johannes Bogardus uit 1614, is verloren gegaan en slechts in gravure bekend.

LEVENDIG PORTRET

Hals toont zich in deze miniatuur een waar meester in de spontane, trefzekere weergave van Schrevelius. Het *nae het leven* effect is opmerkelijk goed geslaagd in de gezichtsuitdrukking en in de manier waarop Schrevelius het boekje ophoudt. De stand van de vingers, maar ook de vuile nagels zijn bijzondere, levendige details. Duidelijk is zichtbaar dat Hals ook op dit kleine formaat zijn eigen techniek toepaste, waarin hij afweek van de traditioneel op koper toegepaste gladde schildering. Net als in het schuttersstuk *Het Banket van de Officieren en Onderofficieren van de St. Jorisdoelen*, dat hij een jaar eerder (1616) schilderde, heeft hij voor elk onderdeel zijn adequate verftoetsen om een maximum aan expressie en stofuitdrukking te bewerkstelligen rond de ogen, de neus, de mond, de textuur van de huid en het haar van Schrevelius.

Hoezeer dit werk van Frans Hals in zijn eigen tijd werd gewaardeerd, blijkt uit een opmerking van de Utrechtse rechtsgeleerde en kunstliefhebber Arnoldus Buchelius. Bij zijn bezoek aan Leiden in 1628 zocht hij zijn vriend Schrevelius op, die daar in 1625 rector was geworden van de Latijnse School. Schrevelius toonde Buchelius zijn portretje van Hals, waarvan Buchelius de levendigheid prees.¹ Schrevelius zelf gaf in *Harlemias*, een geschiedschrijving van Haarlem die in 1648 in druk verscheen, in meer algemene zin blijk van zijn waardering voor de levendigheid van het werk van Hals: *Die deur een ongemeyne manier van schilderen, die hem eyghen is, bynae alle overtreft, want daer is in syne schildery sulcke forse ende leven, dat hy te met de natuyr selfs schijnt te braveren met sijn Penseel, dat spreecken alle sijne Conterfeytsels, die hy gemaect heeft, ongelooflijcke veel, die soo gecoleert sijn, datse schijnen asem van haer te gheven, ende te leven.*²

ONMISKENBAAR HALS

Aan de authenticiteit van dit miniatuurportret werd getwijfeld door de Duitse kunsthistoricus Claus Grimm. Hij

VOORBEELDEN

In zijn lange carrière schilderde Frans Hals verschillende kleine portretten van geleerden, dominees en andere belangrijke publieke figuren, die als voorbeeld dienden voor gravures, in totaal een 35-tal. De gravures werden als titelpagina afgedrukt bij de publicaties van de betreffende persoon of als bijvoegsel eraan toegevoegd. Het doel

Portret van Theodorus Schrevevius
 Jonas Suyderhoef (ca. 1613-1686), naar Frans Hals
 1638. Gravure, 21,6 x 14,2 cm
 ATLAS VAN HET ARCHIEF VAN KENNEMERLAND, HAARLEM

Hals. Hij blijkt bij het schilderen op een speciale, voor hem karakteristieke wijze druk te hebben uitgeoefend op zijn penseel. De meeste kunstenaars doen dit rechts, zodat aan de linkerzijde een dikkere verfrichel te zien is. Hals doet het tegenovergestelde, waardoor de dikkere verf rechts in de penseelstreek komt, en dat is ook bij dit portret het geval.

Onlangs is de miniatuur gerestaureerd door Martin Bijl, die een aantal storende retouches verwijderde. Zijn aanvullend technisch onderzoek bevestigde de gegevens van Ella Hendriks. Ook werd duidelijk dat de miniatuur enige beschadiging had opgelopen in de rechtergezichts-helft en in de mantel als gevolg van de transfertechniek die de graveur Jacob Matham toepaste bij het maken van zijn gravure. Deze gravure werd in 1618 gemaakt, vrijwel onmiddellijk nadat Hals het portret had voltooid. Twintig jaar later maakte Jonas Suyderhoef een nieuwe gravure naar het beschadigde schilderijtje. Dit is te zien in de oog-partij rechts en in zijn interpretatie van de mantel, die in vergelijking met de gravure van Matham heel anders is.

Bij de restauratie bleek dat de miniatuur verder in uitstekende conditie verkeert. Heel overtuigend is nu zichtbaar dat het om een authentiek werk van Hals gaat, zowel in de verfbehandeling als in de levendige weergave van de geportretteerde. Hals evenaarde ook in zo klein formaat met zijn miniatuur het schuttersstuk uit 1616. ♦

Pieter Biesboer

beschouwde het als een anonieme kopie naar een origineel werk van Hals. Op grond van visuele waarneming kwam hij in 1977 tot die conclusie en opnieuw in 1990 tijdens de grote Frans Hals-tentoonstelling in Washington, Londen en Haarlem. Het was de culminatie van een jarenlange controverse met Seymour Slive, die geldt als de belangrijkste expert op het gebied van het werk van Frans Hals. Het oordeel van Grimm was aanleiding om tijdens de tentoonstelling technisch onderzoek te doen, dat met steun van het ministerie van OCW werd uitgevoerd door Ella Hendriks, toenmalig restaurator in het Frans Hals Museum. Uit dit onderzoek kwam een belangrijk gegeven naar voren dat kenmerkend is voor het werk van Frans

Noten

1. Rector Schrevevius monstrabat et suam effigiam ab Halsio, pictore Harlembensi, in tabella pictam admodum vivide [...]; zie Document 42 in de catalogus van de tentoonstelling *Frans Hals*, Washington/Londen/ Haarlem 1989-1990, p. 383.
2. Th. Schrevevius, *Harlemias*, ofte om beter te seggen, de eerste Stichtinge der stad Haerlem, Haarlem 1648.